

Kendini Adamanın Afet Tutumlarının Kriz Sonrası Yönetim Faaliyetleri Üzerindeki Etkisinde Düzenleyici Rolü: Aksaray İli Örneği¹

The Moderating Role of Commitment in the Impact of Disaster Attitudes on Post-Crisis Management Activities: Aksaray Province Example

Gül BİLEN²

öz

Günümüzde afetler toplumları ve bireyleri derinden etkileyen karmaşık ve sık görülen olaylar haline gelmişlerdir. Afetlerin olumsuz etkilerinin azaltılması ve ortadan kaldırılması noktasında; afet ve acil durumlarda görev alan kişilerin afetlere ilişkin tutumları, kriz sonrası yönetim faaliyetleri ve bireylerin görevlerini yerine getirirken kendilerini adanmalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma afet ve acil durumlarda görev alan bireylerin afet tutumlarının, kriz sonrası yönetim faaliyetleri üzerindeki etkisinde kendini adamanın düzenleyici rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın örneklemini Aksaray ilinde afet ve acil durumlarda görev alan 228 kamu çalışanı oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilen verilerin analizlerinde PROCESS Macro V4.1, AMOS 24 ve SPSS 26 programları kullanılmıştır. Afet tutumları ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasındaki ilişki incelendiğinde; afet tutumu ve afet tutumunun alt boyutlarından bilişsel ve davranışsal tutum ile kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Duyuşsal tutum ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca afet tutumları ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasındaki ilişkide kendini adamanın düzenleyici etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu araştırma kapsamında değişkenlerle ilgili alan yazındaki çalışmalar incelenmiş ve bu bilgilerden yola çıkılarak uygulamalı bir çalışma planlanmış, konu ile ilgili literatüre katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afet Tutumu, Bilişsel Tutum, Davranışsal Tutum, Duyuşsal Tutum, Kendini Adama, Kriz Sonrası Yönetim Faaliyetleri

ABSTRACT

Today, disasters have become complex and frequent events that deeply affect societies and individuals. In terms of reducing and eliminating the negative effects of disasters, it is thought that the attitudes of individuals working in disasters and emergencies towards disasters, post-crisis management activities and the commitment of individuals while performing their duties are important. This study aims to examine the moderating role of commitment in the effect of disaster attitudes of individuals working in disasters and emergencies on post-crisis management activities. The sample of the study consists of 228 public employees working in disasters and emergencies in Aksaray Province. PROCESS Macro V4.1, AMOS 24 and SPSS 26 programs were used to analyze the data obtained in the study. When the relationship between disaster attitudes and post-crisis management activities was examined, significant relationships were found between disaster attitude, cognitive and behavioral attitude dimensions, which are sub-dimensions of disaster attitude, and post-crisis management activities. No relationship was observed between the affective attitude dimension and post-crisis management activities. In addition, it was found that there was no moderating effect of commitment in the relationship between disaster attitudes and post-crisis management activities. Within the concept of this research, the studies in the literature related to the variables were examined and an applied study was planned based on this information, and it was aimed to contribute to the literature on the subject.

¹ Bu çalışma 10-13 Eylül 2024 tarihleri arasında düzenlenen 10. EMI Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

² Corresponding Author: (Dr.) AFAD, bilengul8@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3073-4251

Keywords: Disaster Attitude, Cognitive Attitude, Behavioral Attitude, Affective Attitude, Commitment, Post-Crisis Management Activities

GİRİŞ:

Afetler; normal hayatın akışını bozan, çok sayıda mal ve can kaybına ek olarak ekonomik, sosyal ve fiziksel kayıplara yol açan; afetlerle karşı karşıya kalan bireylerin bireysel imkânlar ile başa çıkamadığı, yerel yönetimlerin yetersiz kaldığı, devlet kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının (STK) birlikte görev aldığı; doğa, teknoloji ve beşerî kaynaklı olaylardır (Erkal ve Değerliyurt, 2009: 149). Hangi büyüklükte, ne zaman, nerde ortaya çıkacağı önceden öngörülemeyen afetler, toplumların mal ve can güvenliklerine ilişkin ciddi sıkıntılar ortaya çıkaran çok büyük tehlikelerdir. Afetlerin meydana geldiği anda ve sonrasında can ve mal kaybını azaltabilmek için afetler meydana gelmeden önce, etkin bir hazırlık ve planlamanın yapılması gerekir. Dünyadaki bilimsel gelişmeler ve insan hayatına verilen önemin giderek artması ile birlikte toplumların afetlere olan bakış açıları değişmeye başlamış, afetlerin tıpkı hastalıklar gibi önceden gerekli tedbirlerin alınmasıyla önlenebileceğinin veya en az zararla atlatılabileceğinin farkına varılmıştır (Yılmaz, 2012: 62). Afetlere ilişkin sürecin yönetimi olan afet yönetiminin temel amacı; bireylerin hayatlarını korumak, afetler sonucu ortaya çıkabilecek ekonomik zararları en aza indirmek ve toplumu afetlere karşı korumaktır. Afetlerin toplum ve bireyler açısından sebep olabileceği kayıpları en aza indirmek için gerekli tedbirlerin tespiti ile afetlere etkili ve zamanında müdahale edilebilirken, toplumun afetlere dair bilgisi artırılarak toplumsal direnç oluşturulabilir (Kadioğlu ve Özdamar, 2008: 8). Son zamanlarda Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası yaşanan kayıplar göstermiştir ki; afet ve acil durumlarda başa çıkma düzeyi, afet sonrası yönetim faaliyetlerinin etkinliğine bağlıdır.

Afetlere yönelik tutumlar; afet öncesi, esnası ve sonrasında görev alan kişilerin olaylara karşı duyuşsal, bilişsel ve davranışsal tepkilerini içerir. Bu tutumların kriz sonrası yönetim faaliyetleri üzerinde etkili olabileceği alan yazında yer yer vurgulanmıştır. Örneğin, Quarantelli ve Dynes (1977) tarafından yapılan çalışmada afet sonrası yönetimde başarılı olmanın, afetlere yönelik olumlu tutumlarla ilişkilendirilebileceği ifade edilmiştir. Afetlerde yer alan bireylerin ise görevlerine kendilerini adanması, toplumun dayanıklılığını ve afet sonrası iyileşme sürecini büyük ölçüde etkileyen bir diğer önemli faktördür. Afet ve acil durumlarda görev alan bireyler genellikle arama kurtarma ekipleri, sağlık çalışanları, gönüllüler, itfaiyeciler ve afet yönetimi uzmanları gibi çeşitli gruptan oluşabilmektedir. Adanmışlık kişinin görevi ile bütünleşerek; görevine anlamlar yüklemesi, görevine karşı istekli olması, yaptığı görevden gurur duyması ve kendini görevinin bir parçası olarak hissetmesi durumudur (Bolelli, 2018: 190). Afet ve acil durumlarda görev alan bireylerin afetlere yönelik tutumları ve kendini adama düzeyleri, kriz sonrası yönetim faaliyetlerinin başarısını belirleyen etkili faktörlerdir. Pozitif tutumlar, yüksek adanmışlık düzeyleri, müdahale ve iyileştirme süreçlerini hızlandırarak sürecin daha etkili bir şekilde yönetilmesi noktasında etkilidirler. Bu nedenle; afetlere yönelik tutumlar, kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasındaki ilişki ve bu ilişkiye kendini adamanın düzenleyici rolünün olup olmadığının tespit edilmesi afet yönetimi açısından önemli bir araştırma konusudur. Alan yazın incelendiğinde, afetlere yönelik tutumlar ile kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasındaki ilişki ve bu ilişkiye kendini adamanın düzenleyici rolü konulu bir çalışmanın bulunmadığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla uygulamalı bir çalışmanın ortaya konulması çalışmayı önemli kılmaktadır. **Araştırmanın problemi** "afet ve acil durumlarda görev alan kişilerin afet tutumlarının kriz sonrası yönetim faaliyetleri üzerine etkisinde kendini adamanın düzenleyici rolünün incelenmesi" olarak ifade edilebilir. Araştırmadan elde edilecek sonuçların bireylerin belirli davranışlarını açıklamak için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

1. Literatür

1.1. Afet Tutumu

Her ülke için farklı anlamlar ifade eden afet olgusu alan yazında değişik meslek ve bilim dallarında başka biçimlerde tanımlanmıştır. Afetler genellikle olumsuz durumları içererek, toplumda barınma, beslenme, sağlık gibi konularda uzun vadeli etkilere sebep olurlar (Yavaş, 2001: 120). Afet kavramı dünyada meydana gelen doğa olayları, insan ya da teknoloji kaynaklı yaşanan ve insanların yaralanmasına, ölümüne ve büyük miktarlarda mal kayıplarına neden olan doğal çevre, konut, tarımsal alanlar ve iletişim-ulaşım ağı gibi yapılarda derin yıkımlar yaratan olaylar olarak ifade edilmektedir (Sancaktar, 2017: 41).

Afet riskinin azaltılması özellikle afetlerle ilgili küresel, insani ve ekonomik kayıplar yaşayan gelişmekte olan ülkelerde giderek daha da önemli bir politika konusu haline gelmiştir (AlQahtany ve Abubakar, 2020: 2). Bu anlamda günümüz uluslararası toplumunun çabaları, afet sonrası tepkiler ve önlemler ile afet öncesi tutum ve eylemlerin sorumluluğunun artırılmasına odaklanmıştır (Prelipcean vd., 2012: 4). Afet yönetimine ilişkin tutumlar, insanların çevreleriyle ilgili tutumları hakkında bilgi vermektedir (Khalid vd., 2013: 678). Afet risklerinin azaltılmasına yönelik olumlu kamuoyu tutumları, afetleri etkin bir şekilde yönetme noktasında etkilidir (Udayasree ve Rekha, 2018: 2042; AlQahtany ve Abubakar, 2020: 2). Afetlerin toplumlar üzerindeki etkileri paradoksaldır; çünkü afetler büyük bir düzensizliğe ve toplumsal iş birliği, bütünleşme, fedakârlık gibi davranışlara sebep olabilirler (Eranen ve Liebkind, 1993: 958). Bireyler afet ve acil durumlara karşı hazırlanıp hazırlanmayacağına karar vermeden önce bilgi, toplumsal etkiler, inançlar ve duygular üzerine odaklanmaktadır (Becker vd., 2012: 126). Benzer şekilde Karancı ve Akşit de (1999) çalışmalarında afete eğilimli bölgelerde yaşayan toplulukların devam eden sosyal yaşamına entegre edilebilecek planlar geliştirmek için toplumun tutumlarını, beklentilerini ve kaynaklarını anlamının önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Temelde afetlere karşı tutum; yerleşim alanının afetlere karşı savunmasızlığının tanınması, afet deneyimi, tahliye deneyimi, doğal afetlere karşı alınan bireysel önlemler, gönüllülük, yardım etme isteği ve iletişim yöntemini içermektedir (Arima ve Arima, 2011: 385).

Tikir ve Lehmann (2011) afetlere yönelik yürüttüğü çalışmalarında bir davranışa yönelik tutumlar ne kadar olumlu olursa gerçekleştirme niyetinin de o kadar yüksek olacağını ifade etmişlerdir. Afet yönetiminin temelinde yer alan risk tutumu, karar vericinin belirli bir riske tutarlı bir şekilde genel yatkınlığını yansıtmaktadır (Pennings ve Grossman, 2008: 436). Bu nedenle risk azaltma uygulamalarını artırmak için bu tutum bileşenlerinin nasıl değiştirilebileceğini bilmek, etkili müdahale stratejisi önermek için önemlidir (Lin vd., 2008: 306). İnsanların yaşam değişikliklerine karşı hazır olma ve kapasitelerini artırma, koruyucu hazırlık eylemleri, “riske dikkat çekmek” ve “dayanıklılık” için birçok yararlı tutum vardır (Gowan vd., 2015: 1). Paton ve Johnston (2008) çalışmalarında soyut kavramlar hakkındaki bilişlerin (tehlikeye hazırlıklı olma vs.), kişi ve tehlikeler arasındaki ilişkiden daha derin biliş düzeylerine, somut etkinliklere (hazırlık yapma vs.) doğru bir hiyerarşi içinde organize edildiğini ifade etmişlerdir.

Aslında afetlere karşı toplum direncinin göstergelerinden biri afet bilgisini anlamadır. İnsanlar bir afeti ne kadar iyi anlarsa, gelecekte afet olayından kaynaklanan risk o kadar azalmaktadır (United Nations Population Fund (UNFPA), 2013: 83). Çünkü insanlar bilgiye sahip olmadıkları ya da afetle ilgili bir olaya ilişkin deneyimleri olmadığı için endişe durumu ortaya çıkabilir. Aynı zamanda bilgi eksikliği, bazı insanların endişelerini azaltabilir; çünkü insanlar bir tehlike hakkında herhangi bir bilgi görmedikleri takdirde toplulukları için bu tehlikeden dolayı bir risk bulunmadığını düşünebilir (Becker vd., 2012: 121). Ancak insanların doğal tehlike olaylarına ilişkin harekete geçme kararları tek başına bilgi ile değil, insanların tehlike olaylarını ve bilgilerini deneyimler bağlamında anlamlı kılmak için nasıl yorumladıklarına göre belirlenmektedir (Paton vd., 2010: 184). Stres, afet, kaynak, kriz ve adaptasyon ile ilgili temel kavramların geçerli olmadığı bir insan kültürü veya toplumu öngörülemezdir. Ancak risk ve kaynak eşitsizliklerinin azaltılması, savunmasız alanlarla özel olarak ilgilenilmesi, yerel halkın

katılımı, bağlantıların oluşturulması, desteklerin artırılması ve bir planın bulunması durumunda afete hazırlığı artırılmış bir insan kültürü veya toplumu öngörülebilir (Norris vd., 2008: 145).

Afet tutumunun incelendiği birçok çalışma alan yazında bulunmaktadır (Baytiyeh ve Öcal, 2016; Dikmenli ve Yakar, 2019; Gerdan, 2014, Hisar ve Yurdakul, 2015; Sözcü ve Aydınöz, 2019; Şahin vd., 2018; Turan vd., 2018; Uşak vd., 2005; Yanılmaz vd., 2019). Örneğin; Honda vd. (2014) çalışmalarında bireylerin Fukuşima nükleer kazasına ilişkin tutumlarını incelemişlerdir. Çalışma sonucu nükleer enerji hakkındaki popüler tutumların Fukuşima nükleer kazasından sonra bilişsel ve duygusal bileşenlerden oluştuğunu göstermektedir. Taghizadeh vd. (2012) depremlere ilişkin inanç ve tutumu birlikte değerlendirmişlerdir. Çalışma sonucunda deprem hakkında düşük bilgi ve depreme karşı düşük tutum arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Bu çalışmada yer alan afet tutum ölçeği bilişsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üç alt boyut halinde değerlendirilmektedir (Türkan vd., 2019: 460).

- **Bilişsel Tutum:** Tutumun bilişsel bileşeni, tutuma konu olan olay ya da nesneye (tutum objesine) ilişkin sahip olunan bilgi ve inançlardan oluşmaktadır (Kartal ve Bardakçı, 2019: 3). Bilişsel boyutta genellikle bireylerin fikirleri ve olayla ilgili bilgileri yer almaktadır (Türkan vd., 2019: 465). Ayrıca bilişsel değerlendirme; insanların kültürlerine, değer ve inanç sistemlerine bağlı olarak farklı grupların duygusal tepkilerini belirlemektedir (Grandjean vd. 2008: 199)
- **Duyuşsal Tutum:** Tutumun duygusal boyutları insan duygularını veya öfke, mutluluk, üzüntü gibi içgüdüyü ifade etmekte; aynı zamanda duygusal deneyimleri (fiziksel duyguları) temsil etmektedir. Duyuşsal boyut, afetlere yönelik bireylerin korku, kaygı ve endişesini ifade etmektedir (Türkan vd., 2019: 465). Özellikle korku afetlerde bireyleri güvende tutmak ve harekete geçmesini sağlamak için tasarlanmış doğal bir duygusal ön koşul olarak görülmektedir (Becker vd., 2012: 130; Cvetković vd., 2019: 7). Doğrudan veya dolaylı afet deneyimi genellikle insanları bir olayın “korkunç” olduğunu düşündürmekte ve bu duyguyu gelecekteki potansiyel afetlere aktararak, olayların yol açabileceği riskleri, nasıl hissedebileceklerini ve olumsuz duyguları önlemek için ne yapmaları gerekebileceğini düşündürmektedir (Becker vd., 2017: 187).
- **Davranışsal Tutum:** Davranışsal bileşen ise açık ve gözlemlenebilir tepkiler ve eylemlerden oluşmaktadır. Ölçülebilirdir, bu nedenle duygulanım ve bilişsel bileşenlerden daha kolay tanımlanabilir (Khalid vd., 2013: 672). Davranışsal reaksiyonlar afette yaklaşma, kaçınma veya hareketsizliği (savaş, kaçma veya donma) ifade etmektedir (Khalid vd., 2010: 4). Bazı bilim insanları her tutumda davranışsal bileşenin bulunmasının gerekli olmadığını savunmaktadır (Kartal ve Bardakçı, 2019: 4).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünyada yaşanan afetlerin artmasıyla birlikte bilim insanları afetlerin etkilerini anlamak ve afetlere karşı dirençlilik kazanmak amacıyla afetlere yönelik tutumlara ilişkin birçok araştırma yürütmüşlerdir (Moritz vd., 2014; Puspita ve Pranoto, 2021). Afetlere yönelik tutum çalışmaları; afetlere karşı hazırlıklı olmak, afetlerin etkilerini anlamak ve afet yönetimi politikalarını geliştirmek gibi amaçları kapsamaktadır. Bu araştırmaların sonuçları ise toplumun ve bireylerin afetlere karşı hazırlık durumunu, bilgi düzeyini ve afet sonrası etkileri tespit etmek noktasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu yüzden afetlere yönelik tutum çalışmaları, toplumların ve bireylerin afetlere karşı hazırlıklı olmaları ve afet risklerini azaltma konularında önemli bir araç olarak ifade edilmektedir (Hisar ve Yurdakul, 2015; Sinha vd., 2008).

1. 2. Kriz Yönetimi

Kriz, toplumun olağan düzenini olumsuz yönde etkileyen veya bozan fiziksel, sosyal, ekonomik ve politik olayların gerçekleşmesi durumudur (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), 2014: 107).

Alan yazında farklı bakış açılarıyla farklı tanımlamaları yapılan kriz kavramı, afet yönetimi literatüründe; afet sonrası meydana gelen durumu ve bu durumla birlikte yaşanan süreci ifade etmektedir. Krizler; patlama, yangın, gaz sızıntısı ve radyasyon gibi sebeplerle meydana gelebilen "insan kaynaklı" krizler ile aşırı sıcaklar, kuraklık, deprem ve tsunami gibi çeşitli sebeplerle meydana gelebilen "doğa kaynaklı" krizler olarak iki grupta incelenebilmektedir (Kutluk, 2016: 31-37). Bir sorunun kriz olarak tanımlanabilmesi için bazı belirgin özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler şöyle sıralanabilir;

- Beklenmeyen bir şekilde ortaya çıkması,
- Örgütün tahmin ve önleyici önlemlerinin yetersiz olması,
- Örgütün yapısını, rutin işleyişini veya varlığını ciddi şekilde tehdit etmesi,
- Acil bir müdahale gerektirmesi,
- Sorunun üstesinden gelmek için hızla karar verme zorunluluğu,
- Karar alıcılar arasında gerilim oluşturması (Sayın, 2008: 29).

Afetler bir toplumun hayatını tehlikeye atan, bazen de toplumun üst düzey hedeflerini tehdiye uğratan ve acil tepki gösterilmesine ihtiyaç duyulan, toplumun kriz tahmin ve önleme sistemlerinin yetersiz kaldığı durumlardır (Demirtaş, 2000: 354). Alan yazında kriz yönetiminin bazı kavramların yerine kullanıldığı ve iç içe geçtiği görülmüştür. Bu kavramlar; afet yönetimi, acil durum yönetimi, felaket yönetimi, acil durum ve sivil savunma hizmetleri gibi kavramlardır. Kriz yönetiminin esas amacını; krizleri önceden tahmin eden, türlerinin ayrımını yapabilen, birtakım tedbirler alabilen, bunlardan farklı alanlarda farklı şeyler öğrenebilen ve hızlı bir şekilde toparlanan durumlar oluşturabilmektir (Savcı, 2008: 15). Karar vericilerin ise hızlı ve doğru karar vermesi beklenir (Macit, 2019: 183).

Doğa kaynaklı afetler nedeniyle oluşan kriz durumlarında güvenlik, barınma, beslenme ve güvenlik meseleleri kriz yönetimi planlamasında önemlidir. Diğer taraftan doğa kaynaklı afetlerden kaynaklanan kriz durumlarında bireysel davranışlar ortaya çıkmaktadır. İnsanlar yönetimin gereğini yapamama durumlarında, bireysel çabalar ile kurtarma ve korumaya girmektedirler. Dolayısıyla doğal afetlerden kaynaklanan durumlar bireysel çabaların çok ötesinde "etkili bir ekip çalışmasını" gerektiren kriz durumlarıdır. Ekipte her bireyin kendi sorumluluklarının bilincinde olması krizlerin yönetiminde vazgeçilmez bir unsurdur (Yavaş, 2001: 125). Kriz yönetimi, afet yönetiminin iki temel safhasından biri olarak kabul edilen zarar azaltma ve hazırlık süreçleri aracılığıyla; afet önleme çalışmalarının yeterli gelmediği durumlarda zorunlu olarak ortaya çıkan bir süreçtir. Günümüzde her ne kadar gelişmiş savunma sistemleri, risk azaltma programları ve önlem faaliyetleri olsa da afetler halen sıklıkla yaşanmakta ve bu afetlerin meydana gelmesiyle başlayan kriz yönetimi, hayatı normal akışına döndürmeyi amaçlayan, geçici ama etkili bir süreçtir (Coppola, 2015: 321-322).

Afet öncesi çalışmalar risk yönetimi olarak ifade edilirken; afet sonrası çalışmalar kriz yönetimi olarak ifade edilmektedir (Kadioğlu, 2011: 23). Afet sonrası çalışmaları ifade eden kriz yönetiminde müdahale aşaması afetin meydana geldiği ilk aşamadır. Arama-kurtarma, barınma, gıda, sağlık, giyim, arıtma ve su tedariki hizmetleri gibi toplumun acil ihtiyaçlarının sağlanması; yardım faaliyetlerinin koordinasyonu, hasar ve zarar tespit çalışmaları gibi hususlar müdahale evresinde gerçekleştirilir. Müdahale evresi ilk müdahaleyle başlayan, uzun ya da kısa vade de devam eden bir süreçtir (Yılmaz, 2015: 35-36). Kriz yönetimi müdahale aşamasında, öncelikle afetin genel hayata etkililiği karar verilmekte, bu karar tespitiyle afet bölgesinde çalışmalar başlamaktadır. (Turan ve Giyik, 2018: 387). Kriz yönetiminin diğer evresi olan iyileştirme evresi afet sonrası dönemden başlar ve toplumun afetten

önceki eski yaşamına dönmesine kadar sürer. İyileştirme evresinde faaliyetler afetin büyüklüğüne göre değişmektedir (Törenci, 2015: 28). İyileştirme evresi toplum ve bireylerin, devlet kurumlarının ve işyerlerinin normal çalışma hayatına dönmeleri ve ileride ortaya çıkabilecek tehlikelere karşı savunmalarını sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılmasıdır (Arca, 2012: 57). İyileştirme aşamasında; hasar, kayıp ve ihtiyaçların belirlenmesi, mali incelemelerin yapılması, stratejilerin tespiti, iyileştirme ve yeniden inşa faaliyetlerinin uygulanması, uygulamaların izlenip değerlendirilmesi noktaları öne çıkmaktadır (Memiş ve Babaoğlu, 2020: 784). Kriz yönetimi, acil durum yönetiminden daha geniş bir kapsamı olmasına karşın daha yeni bir kavramdır ve krizin her evresindeki faaliyetleri içerir (Filiz, 2006: 20-21).

Afetlerde yaşanan krizler sonrası yönetim, afetlerin etkilerinin azaltılması noktasında önem arz etmektedir. Kriz sonrası yönetim, çok yönlü bir yaklaşım gerektirir ve toplumsal dayanıklılığın artırılması için tüm paydaşların koordineli bir şekilde çalışmasını zorunlu kılar. Bu süreç, sadece fiziki iyileşmeyi değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik kalkınmayı da kapsar.

1. 3. Kendini Adama

İnsanların aynı olayları tecrübe etmelerine rağmen, bu deneyimlerin her birey üzerindeki etkilerinin farklı olması, uzun yıllar boyunca yapılan araştırmaların odak noktasındadır. Araştırmacılar davranışsal ve duygusal zorluklar yaşayan bireyler üzerine çalışmalar yaparak; bu olumsuz deneyimlerin altında yatan psikolojik ve biyolojik etkenleri anlamaya çalışmışlardır (Özsoy, 2021: 39; Werner, 2005, 11). Dünyada son yıllarda artış gösteren afetler, siyasi şiddet, salgınlar, kötü muamelenin sonuçlarına ilişkin küresel kaygılar, insani gelişme ve refaha yönelik diğer tehditler psikolojik sağlık kavramına ilişkin olarak alan yazında çalışmaların artmasına yol açmıştır (Masten, 2014: 6). Psikolojik sağlık çoğu zaman yaşama uyumu ve yaşamdaki denge halini geri kazanma, bazen de tutarlı bir biçimde yeni durumlara uyum sağlama, sarsılma sonucu uyarılan sistemin hayatta kalıp dönüşmesi gibi anlamları karşılamaktadır. Problemlere karşın başarıyı yakalama potansiyeli, sorun çözme süreçleri, afetten/zorluktan kurtulma, travma sonrası iyileşme ve büyüme, risk grubundaki bireylerin zorluklara rağmen olumlu sonuçlar elde etmesi başta olmak üzere birçok olguyu kapsayan oldukça geniş bir kavramdır (Masten, 2014: 14). Psikolojik sağlamlığa ilişkin tanımların ortak yönü, stresli, travmatik ve zorlu yaşam olaylarının üstesinden gelme ve uyum göstermeyi içeren dinamik bir süreci içermesidir (Temiz, 2023: 12-13).

Psikolojik sağlamlığı, risk ve koruyucu faktörler etkilemektedir. Risk faktörleri olası olumsuz sonuçları ve olumsuz yaşam koşullarını ifade etmektedir. Dolayısıyla risk faktörleri olumsuz bir olayın ortaya çıkma ihtimalini yükseltecek ya da süregelen olumsuz bir durumun devam etmesine yol açacak faktörlerdir (Süzen, 2015: 19). Koruyucu faktörler, zorluk ve risklerin etkisini ortadan kaldıran ya da azaltan ve bireylerin yeterliklerini arttıran durumlardır. Koruyucu faktörler mevcut olan sorunun etkisini azaltarak bireyin duygusal ve fiziksel iyi oluşuna katkı sağlayacak tutumları, davranışları ve bilgileri güçlendirerek; bireyin karşılaştığı zorluklar karşısında ayakta kalmasına yardımcı olmaktadır (Tümlü ve Reçepoğlu, 2013: 206). Yani koruyucu faktörlerin psikolojik sağlık düzeyini artırdığı, risk faktörlerinin ise psikolojik sağlık düzeyini düşürdüğü söylenebilir. Henderson ve Milstein (1996) psikolojik sağlamlığı yüksek bireylerin içsel faktörler boyutunda birçok özelliğe sahip olduğunu belirtmektedir. Bunlar *“kendini başkalarına hizmet etmeye ya da bir amaca adanmışlardır. Doğru karar verme, atılganlık, iç kontrolü, problem çözme gibi yaşam becerilerini kullanırlar. Olumlu ilişkiler kurma ve sürdürme yeteneği, mizah duygusu, içsel denetim odağı, bağımsızlık, geleceğe olumlu bakış, esneklik, öğrenme ve öğrendiğini aktarma yeteneği, kendi kendini güdüleme yeteneği, bir alanda iyi olma, kişisel yetkinlik, öz değer ve özgüven duygusudur”* (Henderson ve Milstein, 1996: 9, Akt. Gürkan, 2006: 20). Yüksek psikolojik sağlamlığa sahip bireylerin değişen ve gelişen durumlar karşısında hızlı bir şekilde uyum sağlayabilme kapasitelerine sahiptirler (Kırandı, 2020: 21). Bu özellikler afet ve acil durumlar gibi

ani ve hızlı gelişen değişen durumlarda bireylerin yeni durumlara ve koşullara uyum sağlaması noktasında önemlidir.

Psikolojik sağlamlık; kontrol, meydan okuma ve kendini adama boyutlarından oluşan bir kişilik özelliğidir (Kobasa, 1979; Lambert vd., 2003; Lambert ve Lambert, 1999; Maddi ve Khoshaba, 1994; Maddi vd., 2006; Morrissey ve Hannah, 1986). Kontrol boyutunu ifade eden kontrol kavramı; bireyin özgürlüğünü, öz disiplinini, seçim yapabilmesini, başarıyı, motivasyonu ve cesareti kapsar (Kayacı ve Özbay, 2016: 129). Dolayısıyla kontrol yaşamda karşılaşılan olaylarda bireyin kontrole sahip olması, mücadele etmesi ve güçsüzlüğü kabul etmemesidir. Kontrol düzeyi yüksek kişiler, çaba göstererek etraflarında olup bitenleri etkileyebileceklerine inanırlar (Sinclair ve Tetrick, 2000: 2). Kontrol, varoluşçu yaklaşımın bir parçası olup; her şeyden önce birey vardı ve bireyin yaşamı kendi seçimlerinden ibarettir yaklaşımına dayanmaktadır (Kobasa (1982). Meydan okuma ise, değişimi günlük yaşamın doğal bir parçası olarak tanımlamaktadır. Meydan okuma, güvenliği tehdit eden bir unsurun dışında gelişimi teşvik edici, olumlu bir inançtır (Maddi 2004: 279). Kobasa (1982) tarafından ise meydan okuma değişimin ortaya çıkardığı yeni duruma uyum sağlayarak; süreci verimli geçirme olarak ifade edilmektedir.

Bu çalışmanın değişkenlerinden biri olan ve psikolojik sağlamlığın alt boyutlarından olan kendini adama, bireyin yaşama karşı güçlü bir tutuma, anlamlılık duygusuna ve içsel bir kontrol odağına sahip olmak şeklinde ifade edilmektedir (Kobasa, 1979: 1). Kişinin sosyal, iş ve aile çevresi, kişilerarası ilişkiler, inanç ve değerlerine kendini adaması yaşamının bütün alanlarında görülebilmektedir. Bu durum bireyin stresli durumlar ile başa çıkabilmesi için gerekli olan güç kaynağı oluşturmasını sağlamaktadır (Kobasa vd., 1982). Kendini adama düzeyi yüksek olan bireyler, kendilerini ve çevrelerini ilgi çekici ve değerli görürler; böylece yaptıkları her şeyde meraklarını uyandıran ve anlamlı görünen bir şeyler bulabilirler (Sinclair ve Tetrick, 2000: 2). Kendini adama bireyin pasif bir biçimde olayların dışında kalmadan günlük olaylara dahil olması yoluyla gerçekleşen bir amaç ve anlam duygusu olarak da görülmektedir (Sezgin, 2012: 490). Aynı zamanda kendini adama kavramı bireyin kendini anlamasını, ailesine, çevresine, insanlarla olan ilişkilerine, belirli inanç ve değerlere bağlanmasını da ifade eder. Buda bireyin stresle baş etme sürecinde ihtiyaç duyduğu gücü kazanmasını sağlar (Terzi, 2008: 2). Afetlerde yer alan bireylerin kendini adaması, sadece afetin etkilerini hafifletmekle kalmaz; aynı zamanda toplumun genel dayanıklılığını ve kriz anlarında birlikte hareket etme kabiliyetini de artırır. Bu nedenle, bu kişilerin eğitilmesi, motivasyonlarının sağlanması ve desteklenmesi, afet yönetiminin en önemli unsurlarından biridir.

1. 4. Kavramlar Arasındaki İlişkiler

Bu çalışmada afetlere yönelik tutumların kriz sonrası yönetim faaliyetleri üzerindeki etkisi tespit edilerek ve bu etkiye kendini adamanın düzenleyici etkisi incelenecektir. Çalışmada kendini adamanın düzenleyici rolünün afetlere yönelik tutumun kriz sonrası yönetim faaliyetleri üzerindeki etkisini arttıracığı varsayılmaktadır. Özetle; kendini adama düzeyi yüksek olan çalışanların afetlere yönelik tutumlarının kriz sonrası yönetim faaliyetleri üzerindeki etkisinin daha fazla olacağı varsayımı test edilmeye çalışılacaktır.

Afetlere yönelik tutumlar, bireylerin afetlere nasıl tepki verdiğini ve afet sonrası süreçlerde nasıl davrandığını belirler. Pozitif tutumlar, görevlerin etkin bir şekilde yerine getirilmesini sağlarken; negatif tutumlar müdahale sürecini olumsuz etkileyebilir (Tierney, 2007: 32). Afetlere yönelik pozitif tutumlar, kriz sonrası yönetim faaliyetlerinin daha etkili ve hızlı bir şekilde yürütülmesini sağlar. Bu bireyler iş birliği ve koordinasyon konusunda daha başarılıdır ve stres altında bile soğukkanlılıkla hareket edebilirler (Perry ve Lindell, 2003: 341). Çalışmada yer alan değişkenlerden olan kendini adama, bireylerin görevlerine ve sorumluluklarına olan bağlılıklarını ve bu görevleri yerine getirirken

gösterdikleri özveriye ifade eder. Yüksek düzeyde adanmışlık, bireylerin zorlu koşullar altında bile etkili performans sergilemelerini sağlar (Schaufeli ve Bakker, 2004: 295). Kendini adama, bireylerin görevlerine olan bağlılıklarını artırarak; afetlere yönelik pozitif tutumlarının kriz sonrası yönetim faaliyetlerine olan etkisini güçlendirmektedir. Yüksek adanmışlık düzeyine sahip bireyler, görevlerini daha özverili bir şekilde yerine getirir ve zorluklar karşısında yılmazlar (Bakker ve Demerouti, 2008: 210). Adanmışlık bireylerin motivasyonunu ve dayanıklılığını artırarak, bireylerin afet yönetim süreçlerinde daha etkin olmalarını sağlayacaktır.

Son değişken olan kriz sonrası yönetim faaliyetleri, afetin hemen ardından başlayan ve toplumun normale dönmesine yardımcı olan süreçleri kapsar. Bu süreçler acil müdahale, geçici barınma sağlama, sağlık hizmetleri, psikolojik destek, hasar tespiti ve yeniden yapılanma gibi çeşitli aşamaları içerir (Alexander, 2002: 8). Afet anında hem kurumlar hem de bireyler krizin etkisini yoğun olarak yaşarlar. Krizlerin ana özelliklerinin tahmin edilmesinin zor olması, acil müdahale gerektirmesi, kurumun hedeflerini ve varlığını tehlikeye atması, mevcut önleyici mekanizmaların yetersiz kalması, üstesinden gelmek için gereken çözümler hakkında sınırlı zamanın olması, karar vericiler üzerinde stres yaratmasıdır (Can, 1997: 312-313).

Afet ve acil durumlar söz konusunu olduğunda müdahale faaliyetlerinin sürdürülebilirliği; yaşanan krizin yönetim şekline, lidere ile görev alan kişilerin tutum, davranış ve kendini adama gibi faktörlere bağlıdır. Krizler, sadece yöneticilerin deneyim veya iletişim becerileriyle tek başına çözülemeyecek kadar karmaşık durumlardır. Etkili önlemler almak ve mevcut risklerden en az zararla çıkmak için sistematik bir çalışma gereklidir. Kriz yönetimi, kurumların muhtemel krizlere karşı alması gereken önlemleri tanımlar. Çağdaş yönetim anlayışının önemli bir parçası olan kriz yönetimi geleceğe yönelik olası sorun ve tehlike etmenlerinin belirlenmesini, uygun tepki ve pazar türlerinin saptanmasını, örgütün krizle basa çıkabilecek önlemleri uygulamasını ve tepkileri değerlendirmesini kapsayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Demirtaş, 2000: 363). Afet ve acil durumlarda görev alan bireyler ve kurumlardan beklentiler arasında; kaynakların etkin kullanılması, kaos yaşanmaması için gereken tedbirlerin alınması, görev alan çalışanların performansını artırma ve beklenmedik durumlarda doğru karar almaları ve tüm varlıklarıyla kendilerini görevlerine adama yer alır. Görev alan kişilerin psikolojik olarak güçlü olması, afet anındaki krizlerle başa çıkabilmesi, çatışmaları yönetebilmesi, vizyoner olması, beklenmedik durumlarda doğru kararlar alabilmesi ve problem çözme yeteneğine sahip olması beklenmektedir (Çelikten, 2001: 299).

Afetlere yönelik tutum, kendini adama ve kriz sonrası yönetim becerileri, bireylerin ve kuruluşların afet ve acil durumlar sonucunda oluşan krizlere nasıl tepki vereceği ve krizlerden nasıl kurtulacağı konusunda önemli rol oynayan birbiriyle ilişkili kavramlardır. Afet ve acil durum kavramları ile ilgili (Covid, deprem vs...) alan yazında psikolojik sağlamlık, psikolojik sağlamlığın alt boyutu ve bu çalışmanın değişkenlerinden biri olan kendini adama (Bozdağ ve Ergün, 2021; Killgore vd. 2020; Norris vd. 2008; Rodriguez-Llanes vd., 2013), kriz ve kriz yönetimi (Demirtaş, 2000; Saka, 2021; Var ve Güneş, 2022) afet tutumu (İnal vd., 2012; Köçer, 2024; Maya ve Sarı, 2018; Şahin vd., 2018; Yanılmaz vd., 2019; Yiğit vd., 2020) ile ilgili birçok araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Alan yazında afet tutumu ve kriz, kriz yönetimi ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasındaki ilişkileri inceleyen (Drabek, 2012; Quarantelli, 1997; Kapucu ve Van Wart, 2006; Norris vd., 2008; Perry ve Lindell, 2003; Paton ve Johnston, 2001; Tierney, 2007) çalışmalar da bulunmaktadır.

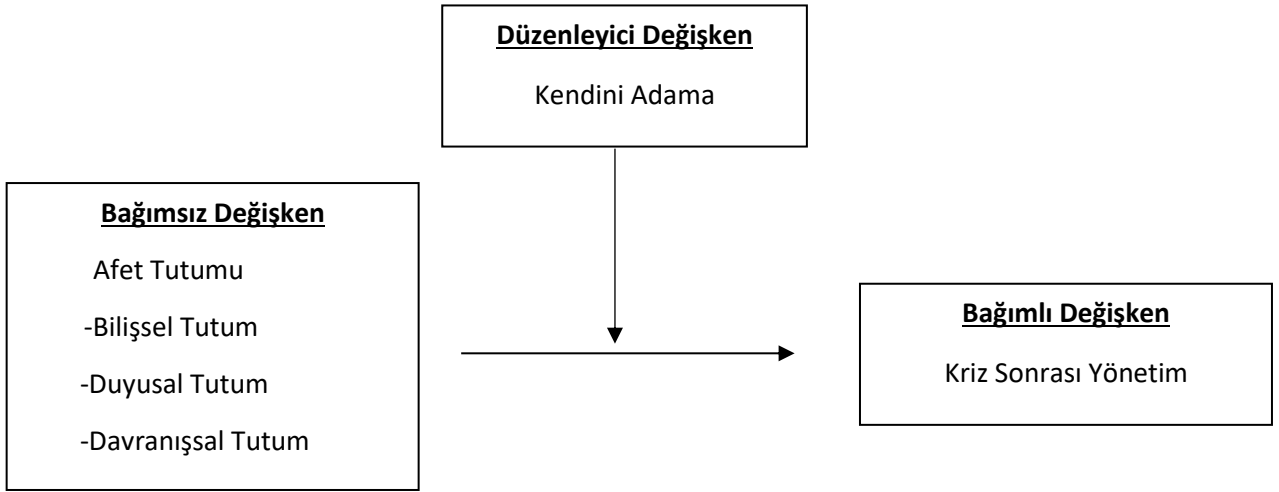
2. Yöntem

Çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini ulaşılabilirlik açısından kolay olması nedeniyle; Aksaray ilinde afet ve acil durumlarda görev alan kamu çalışanları oluşturmaktadır. Veriler araştırmanın amacına uygun olarak kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak;

Aksaray ilinde afet ve durumlarda görev alan kamu çalışanlarından anket yoluyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda 228 kişiden veri toplanmış ve 222 tanesi çalışmamız için uygun olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların 155' i erkek, 67' si ise kadın; 146' sı evli ve 76' sı bekârdır. Ayrıca katılımcıların 154' ünün eğitim durumu lisanstır. Araştırmanın problemi " *afet ve acil durumlarda görev alan kişilerin afet tutumları ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasındaki ilişkide kendini adamanın düzenleyici etkisinin olup olmadığının ortaya çıkartılması*" dır.

2. 1. Model ve Hipotezler

Alan yazın taramasına bağlı olarak afet tutumu ve kriz sonrası yönetim arasındaki ilişkide kendini adamanın düzenleyici etkisinin olacağı varsayılarak Şekil 1'deki araştırma modeli oluşturulmuştur.

Şekil 1. Araştırma Modeli

Şekil 1' deki araştırma modeline göre afet tutumu ve alt boyutları olan bilişsel tutum, duyusal tutum ve davranışsal tutum bağımsız değişken, kriz sonrası yönetim bağımlı değişken ve kendini adama ise düzenleyici değişken olarak belirlenmiştir. Araştırmada afet tutumu ve kriz sonrası yönetim değişkenleri arasındaki ilişki ve kendini adamanın bu değişkenler arasındaki ilişki üzerinde düzenleyici etkisinin olduğu varsayımından yola çıkılarak hipotezler kurulmuştur. Araştırmanın modeli çerçevesinde oluşturulan araştırma hipotezleri aşağıda belirtilmiştir:

H1: Afet tutumu ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H1a: Afet tutumunun bilişsel tutum boyutu ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H1b: Afet tutumunun duyusal tutum boyutu ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H1c: Afet tutumunun davranışsal tutum boyutu ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Kendini adamanın, afet tutumu ile kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasındaki ilişki üzerinde düzenleyici bir etkisi vardır.

Afet ve acil durumlarda görev alan kişilerin afet tutumları ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasındaki ilişkide kendini adamanın düzenleyici incelendiği bu araştırmanın örneklemini Aksaray İlinde afet ve acil durumlarda görev yapan kamuda çalışanı belirlenmiştir. Öncelikli olarak Aksaray Üniversitesi'nin Etik Kurulundan araştırmada kullanılacak verilerin toplanabilmesi için onay alınmıştır (26.12.2023 Tarih

ve Karar 2023/07-90). Araştırmada, araştırmanın değişkenlerine ilişkin ölçeklerin ve ilgili soruların yer aldığı bir anket formu vasıtasıyla kolayda örneklem metodu kullanılarak anketi cevaplamayı kabul eden katılımcılardan Google formlar aracılığıyla online olarak veriler toplanmıştır. Veri toplama süreci sonunda elde edilen 228 veriden 222 veri çalışmamız için uygun olarak tespit edilmiştir. Katılımcılardan elde edilen verilerin incelenmesinde ise AMOS 22 ve SPSS 25 analiz programlarından yararlanılmıştır. İlk olarak araştırma verilerinin normal dağılıp dağılmadığını tespit etmek için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri kontrol edilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeklerin ve boyutlarının 1,621 ve -0,414 arasında değişen basıklık (kurtosis); -1,153 ve -0,087 arasında çarpıklık (skewness) değerlerini kapsadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu analiz sonucunda elde edilen değerlerin basıklık (kurtosis) 10 ve çarpıklık (skewness) 3'ün üzerinde olmaması da araştırma verileri normal dağılım gösterdiğini işaret etmektedir (Kline, 2011).

Araştırmada katılımcıların afet tutum düzeyini ölçebilmek için Türkan ve Kılıç (2017) tarafından geliştirilen 23 maddeden oluşan ve 3 alt bölümden oluşan "Afet Tutum Ölçeği" kullanılmış ve afet tutum ölçeğinin güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) çalışma için 0,868 olarak tespit edilmiştir. 23 maddeden oluşan afet tutum ölçeğinde 1,2,3,4,5,6,7 numaralı maddeler bilişsel boyutu, 8,9,10,11,12,13,14,15,16 numaralı maddeler duyuşsal boyutu ve 17,18,19,20,21,22,23 numaralı maddeler davranışsal boyuttaki tutumları ifade etmektedir. Araştırmanın bir diğer değişkeni olan kriz sonrası yönetim faaliyet düzeyini ölçebilmek için Çalışkan (2020) tarafından geliştirilen "Kriz Yönetim" ölçeğinin alt boyutlarından olan "Kriz Sonrası Faaliyetler" ölçeğinden faydalanılmış olup; ölçeğin güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) bu çalışma için 0,938 olarak hesaplanmıştır. Son olarak da çalışanların kendini adama düzeyini ölçebilmek için Işık (2016) tarafından geliştirilen "Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği"nin alt boyutlarından olan "Kendini Adama" ölçeğinden yararlanılmış ve güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) bu çalışma için 0,863 olarak tespit edilmiştir.

3. Bulgular

Yürütülen araştırmaya ilişkin analizler sonucunda ulaşılan bulgulara bu bölümde yer verilmiştir.

3. 1. Demografik Özellikler

Araştırmada yer alan katılımcılara ilişkin demografik özellikler (cinsiyet, yaş ve medeni durum) Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Demografik Özellikler

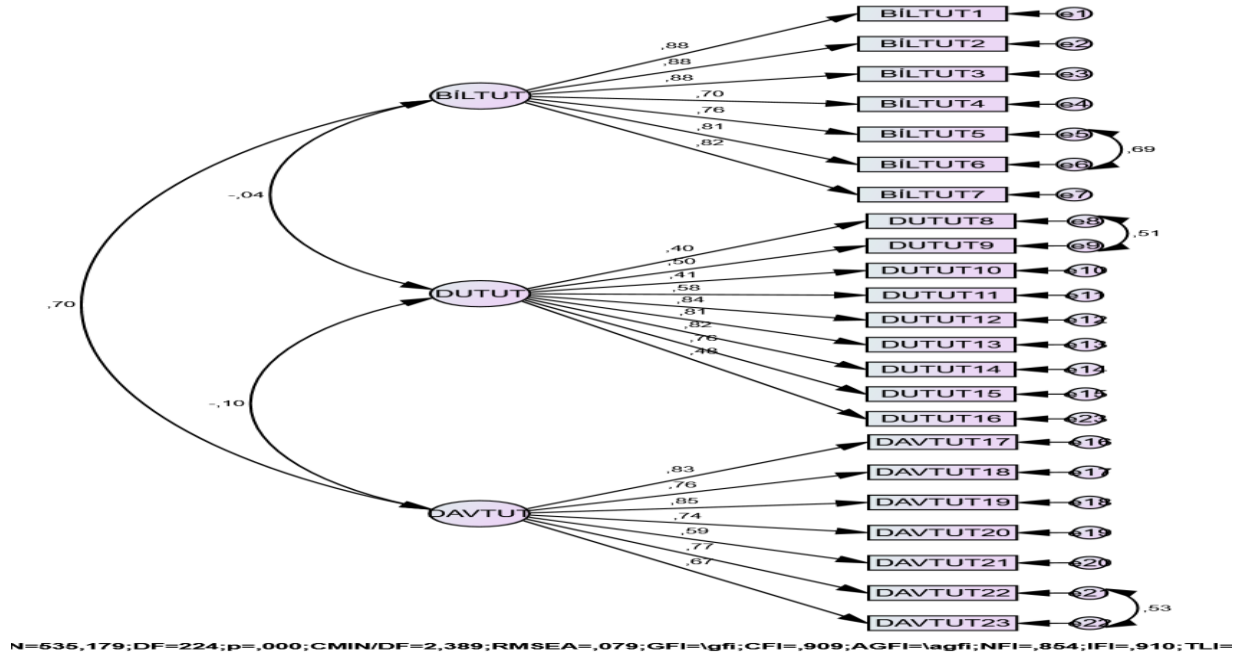
	F (Sıklık)	% (Yüzde)
Cinsiyet		
Erkek	155	69,8
Kadın	67	30,2
Yaş		
56 Yaş ve Üzeri	11	5,0
46-55 Yaş	51	23,0

36-45 Yaş	75	33,8
26-35 Yaş	51	23,0
25 Yaş ve altı	34	15,8
Eğitim Durumu		
Lise	34	15,3
Lisans	154	69,4
Yüksek Lisans	34	15,3
Medeni Durum		
Evli	146	65,8
Bekar	76	34,2

Araştırmaya katılan çalışanların %69,8'i erkek, %30,2'si ise kadın; %65,8'i evli ve %34,2'i bekârdır. %33,8'i 36-45 yaş arası ve %5,0'i 56 yaş ve üzeri katılımcılardan oluşmaktadır. Ayrıca katılımcıların %69,4 ünün eğitim durumu lisanslıdır.

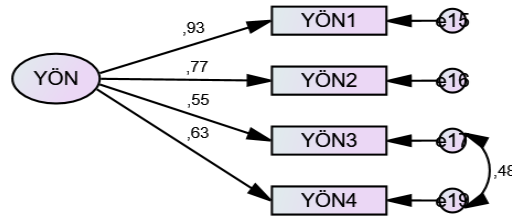
3. 1. Faktör Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeklerin yapı geçerliliği için önceden Türkçe'ye çevrilip, faktör yapıları belirlenmiş ölçekler için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. DFA' den ölçeklerdeki ifadelerin ilgili boyutları doğru bir biçimde ölçüp ölçmediğinin tespitinde yararlanılmaktadır (Brown, 2006). Afet tutum ölçeğine DFA yapılabilmesi için çalışmada AMOS yazılımı kullanılmıştır.

Şekil 2. Afet Tutum Ölçeği DFA Sonuçları ve Hata Varyansları

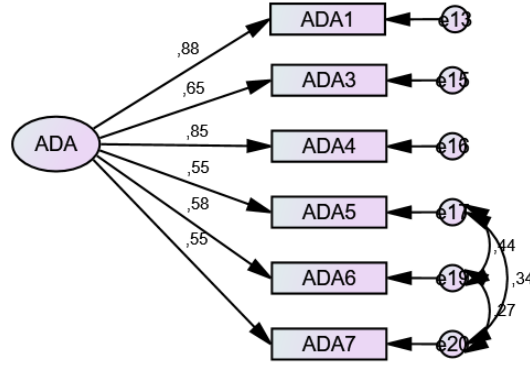
Araştırmada yapılan analiz sonucu standartlaştırılmış faktör yük değerlerinin 0,32 değerinden daha büyük olması şartı benimsenmiş olup; araştırmanın modelinin geçerlilik ölçütünü sağladığı kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Afet tutum ölçeğinde yer alan ifadelerin faktör yükü 0,32 değerinden büyük olduğu için analizden madde çıkarılmamıştır. Çalışmada yer alan afet tutum ölçeği üç boyutlu olduğundan araştırmanın hipotezleri üç boyut çerçevesinde oluşturulmuştur. DFA ile incelenen model uyum kriterleri sonucunda e5-e6, e8-e9 ve e21-e22 aralarında modifikasyon önerileri tespit edilmiştir. Model incelendiğinde (Şekil 2) ölçeğin uyum değerlerinin yeterli ve ölçeğin geçerlilik sağladığı gözlemlenmiştir.

CMIN=1,017; DF=1; p=.313; CMIN/DF=1,017; RMSEA=.009; GFI=.971; CFI=1,000; AGFI=.971; NFI=.997; IFI=1,000; TLI=1,000

Şekil 3. Kriz Sonrası Yönetim Faaliyetleri Ölçeği DFA Sonuçları ve Hata Varyansları

Araştırmada yapılan analiz sonucu standartlaştırılmış faktör yük değerlerinin 0,32 değerinden daha büyük olması şartı benimsenmiş olup; araştırmanın modelinin geçerlilik ölçütünü sağladığı kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Kriz sonrası yönetim faaliyetleri ölçeğinde yer alan ifadelerin faktör yükü 0,32 değerinden büyük olduğu için analiz sonucu madde çıkarılmamıştır. Çalışmada yer alan kriz sonrası yönetim faaliyet ölçeği tek boyutlu olduğundan araştırmanın hipotezleri tek boyut çerçevesinde oluşturulmuştur. DFA ile model uyum kriterleri incelenmiş ve e17-e18 arasında modifikasyon önerileri tespit edilmiştir. Model incelendiğinde (Şekil 3) ölçeğin uyum değerlerinin yeterli ve ölçeğin geçerlilik sağladığı gözlemlenmiştir.

CMIN=11,912;DF=6;p=.064;CMIN/DF=1,985;RMSEA=.067;GFI=.975;AGFI=.990;NFI=.980;IFI=.990;TLI=.975

Şekil 4. Kendini Adama Ölçeği DFA Sonuçları ve Hata Varyansları

Araştırmada yapılan analiz sonucu standartlaştırılmış faktör yük değerlerinin 0,32 değerinden daha büyük olması şartı benimsenmiş olup; araştırmanın modelinin geçerlilik ölçütünü sağladığı kabul edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Kendini adama ölçeğinde yer alan ifadelerin faktör yükü 0,32 değerinden büyük olduğu için analizden madde çıkarılmamıştır. Çalışmada yer alan kendini adama ölçeği tek boyutlu olduğundan araştırmanın hipotezleri tek boyut çerçevesinde oluşturulmuştur. DFA ile model uyum kriterleri incelenmiş ve e17-e19, e19-e20, e17-e20 arasında modifikasyon önerileri tespit edilmiştir. Model incelendiğinde (Şekil 4) ölçeğin uyum değerlerinin yeterli ve ölçeğin geçerlilik sağladığı gözlemlenmiştir.

3. 3. Hipotezlere İlişkin Bulgular

Afet tutumu, kriz sonrası yönetim faaliyetleri ve kendini adama ilişkisi çerçevesinde yürütülen bu araştırmada; pearson korelasyon analizine göre araştırmanın değişkenleri olan afet tutumu ve alt boyutları, kriz sonrası yönetim faaliyetleri ve kendini adama arasındaki ilişkiler sorgulanmıştır. Analiz sonuçlarına Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Korelasyon Analizi

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
1.Afet Tutum Ölçeği	1					
2.Bilişsel Tutum	,775**	1				
3.Duyuşsal Tutum	,512**	,001	1			
4.Davranışsal Tutum	,747**	,671**	-,089	1		
5.Kriz Sonrası Yönetim Faaliyeti	,376**	,378**	-,020	,441**	1	
6.Kendine Adama	,430**	,443**	,030	,437**	,495**	1

N=222 p**< 0.01

Tablo 2 incelendiğinde; afet tutumu ile kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı etkinin bulunduğu gözlemlenmiştir ($r = 0,376$; $p < 0,01$). “**Hipotez 1: Afet tutumu ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır**” kabul edilmiştir. Afet tutumunun alt boyutları olan bilişsel tutum ($r = 0,378$; $p < 0,01$), davranışsal tutum ($r = 0,441$; $p < 0,01$) arasında anlamlı bir etki bulunmakta olup; afet tutumunun alt boyutlarından duyuşsal tutum ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r = -0,020$; $p > 0,01$). “**H1a: Afet tutumunun bilişsel tutum boyutu ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır**”, “**H1c: Afet tutumunun davranışsal tutum boyutu ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır**” hipotezleri kabul edilmiş ve “**H1b: Afet tutumunun duyuşsal tutum boyutu ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır**” hipotezi kabul edilmemiştir. Afet tutumu ile kendini adama arasında ($r = 0,430$; $p < 0,01$); kriz sonrası yönetim faaliyetleri ve kendini adama arasında ($r = 0,495$; $p < 0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir.

Tablo 3. Değişkenlere İlişkin Regresyon Analizi (N=222)

	b	S.H.	t	p
Sabit	3,7710*** [3,67; 3,87]	0,0510	73,96	***
Afetlere Yönelik Tutumlar (X)	0,3090** [0,11; 0,50]	0,0997	3,10	0,002
Kendini Adama (W)	0,5471* [0,37; 0,71]	0,0867	6,31	***
Etkileşim (X.W)	-0,0209* [-0,25; 0,21]	0,1194	-0,17	0,8

S.H =Standart Hata, b= Standardize edilmemiş regresyon katsayısı, [] =Parantez içindeki değerler güven aralıkları, p***< 0,001, p**< 0,01, *R=0,7646, R²= 0,5847

Tablo 3’e göre afet tutumunun kriz sonrası yönetim faaliyetleri üzerinde ($b=0,3090$, %95 GA [0,11; 0,50], $t=3,10$, $p < 0,01$) ve kendini adamanın kriz sonrası yönetim faaliyetleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir ($b=0,5471$, %95 GA [0,37; 0,71], $t=6,31$, $p < 0,001$). Etkileşim (Afetlere yönelik tutum x kendini adama) değişkeni ile kriz sonrası yönetim faaliyetleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı, dolayısıyla değişkenler üzerinde kendini adamanın düzenleyici bir rolünün olmadığı gözlemlenmiştir ($b=-0,0209$, %95 GA [-0,25; 0,21], $t=-0,17$, $p=0,8$, $p > 0,001$). Ayrıca Tablo 3’ teki güven aralık değerleri de incelendiğinde; güven aralığı üst sınırı (ULCI) ve alt sınır (LLCI) değerlerinin 0 (sıfır) değerini kapsamaması da kendini adamanın değişkenler üzerinde düzenleyicilik rolünün olmadığını göstermektedir (Gürbüz, 2021: 99). Buradan hareketle “**Hipotez 2: Kendini adamanın, afet tutumu ile kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasındaki ilişki üzerinde düzenleyici bir etkisi vardır**” kabul edilmemiştir.

SONUÇ:

Dünyada her geçen gün afetlerin sayısı ve etkisi giderek artmaktadır. Her yıl milyonlarca insan afetlerin kurbanı olmaktadır. Alp-Himalaya deprem kuşağında yer alan ülkemizde birçok aktif fay hattı

bulunmakta olup; depremler başta olmak üzere dönem dönem farklı şiddetlerde afetler yaşanmaktadır (Genç, 2007: 204). Afet ve acil durumlar hızlı ve etkin müdahaleyi kapsayan ve kendi içerisinde bir sistematik gerektiren yönetilmesi çok zor olan durumlardan biridir.

Bu çalışma, afet ve acil durumlarda görev alan kişilerin afetlere yönelik tutumlarının kriz sonrası yönetim faaliyetleri üzerindeki etkisini ve bu ilişkide kendini adamanın düzenleyici rolünü ortaya koymaktadır. Çalışma afet ve acil durumlarda görev alan kamu çalışanlarının afetlere yönelik tutumları, kriz sonrası yönetim faaliyetleri ve kendini adama değişkenlerinin birbirleri ile olan ilişkilerini ortaya koymak amacıyla yürütülmüştür. Çalışmada araştırmanın problemi "*afet ve acil durumlarda görev alan kişilerin afet tutumlarının kriz sonrası yönetim faaliyetleri üzerine etkisinde kendini adamanın düzenleyici rolünün incelenmesi*" olarak ifade edilmiş ve bu probleme yönelik oluşturulan hipotezler test edilmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde;

- Araştırmanın değişkenlerinden olan, afet tutumu ile kriz sonrası yönetim faaliyetleri ($r = 0,376$; $p < 0,01$) ve afet tutumunun alt boyutları olan bilişsel tutum ($r = 0,378$; $p < 0,01$), davranışsal tutum ($r = 0,441$; $p < 0,01$) arasında anlamlı bir etki bulunmakta olup; afet tutumunun alt boyutlarından duyuşsal tutum ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r = -0,020$; $p > 0,01$). Afet tutumu ile kendini adama ($r = 0,430$; $p < 0,01$); kendini adama ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında ($r = 0,495$; $p < 0,01$) istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Alan yazında elde edilen bulgular ile benzerlik gösteren çeşitli çalışmalara yer verilmiştir. Drabek (2012) ve Quarantelli (1997), Kapucu ve Van Wart (2006), Norris vd. (2008), Paton ve Johnston (2001), Perry ve Lindel (2003) ve Tierney (2007) tarafından yapılan araştırmalarda afet tutumları ve kriz, kriz yönetimi, kriz sonrası yönetim faaliyetleri arasında anlamlı ilişkilerin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmada son olarak, afet tutumu ve kriz sonrası yönetim faaliyetleri ilişkisinde kendini adamanın düzenleyicilik rolü olmadığı gözlemlenmiştir ($b = -0,0209$, %95 GA [-0,25; 0,21], $t = -0,17$, $p = 0,8$ $p > 0,001$). Alan yazın incelendiğinde afet tutumunun kriz sonrası yönetim faaliyetleri üzerindeki etkisinde kendini adamanın düzenleyici rolünün olduğuna ilişkin çalışmalara rastlanılmamıştır. Ancak alan yazında afet tutumu, kriz sonrası yönetim faaliyetleri ile kendini adama ve kendini adama kavramını kapsayan psikolojik sağlamlık değişkenleri arasında ilişkilerin bulunduğu işaret eden çalışmalar bulunmaktadır (Bozdağ ve Ergün, 2021; Demirtaş, 2000; İnal vd., 2012; Killgore vd. 2020; Köçer, 2024; Maya ve Sarı, 2018; Norrris vd. 2008; Saka, 2021; Şahin vd., 2018; Yanılmaz vd., 2019; Yiğit vd., 2020).

Afetlere yönelik tutumlar ve kriz sonrası yönetim faaliyetlerinin etkinliği, birbirleriyle sıkı bir ilişki içindedir. Pozitif tutumlar, kriz sonrası yönetim faaliyetlerinin daha etkili ve hızlı bir şekilde yürütülmesini sağlar. Bu nedenle afet yönetimi alanında çalışan bireylerin eğitimi, motivasyonu ve adanmışlık düzeylerinin artırılması, afetlere yönelik olumlu tutumların geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Afetlere yönelik olumlu tutumların geliştirilmesi için eğitim ve programlar düzenlenebilir. Ayrıca çeşitli yöntemlerle bireylerin motivasyonu ve bağlılığı artırılarak, kriz durumlarında daha etkin ve verimli bir performans sergilemeleri sağlanabilir.

Araştırma zaman ve imkân kısıtından dolayı kolayda örneklem yöntemiyle Aksaray ilinde afet ve acil durumlarda görev alan kamu çalışanları üzerinde yürütülmüş olup; afet tutumunun kriz sonrası faaliyetlere etkisinde kendini adamanın düzenleyici etkisinin incelenmesiyle sınırlıdır. Çalışma farklı örneklerde ve örgütsel dışlanma, performans, adalet vs. farklı değişkenler ile de yenilenebilir. Ayrıca nicel araştırma yönteminden yararlanılan çalışma karma ya da nitel yöntemler vasıtasıyla tekrarlanabilir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: [TR] Yazar / yazarlar, kendileri ve / veya diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını veya varsa bu çıkar çatışmasının nasıl oluştuğuna ve çözüleceğine ilişkin beyanlar ile yazar katkısı beyan formları makale süreç dosyalarına ıslak imzalı olarak eklenmiştir.

[EN] The author(s) declare that they do not have a conflict of interest with themselves and/or other third parties and institutions, or if so, how this conflict of interest arose and will be resolved, and author contribution declaration forms are added to the article process files with wet signatures.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek vardır.

KAYNAKÇA:

- AFAD (2014). *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*, T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Deprem Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- AlQahtany, A. M., & Abubakar, I. R. (2020). Public Perception and Attitudes to Disaster Risks in a Coastal Metropolis of Saudi Arabia. *International Journal Of Disaster Risk Reduction*, 44, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2019.101422>
- Alexander, D. (2002). *Principles of Emergency Planning and Management*. England: Terra Publishing
- Arca, D. (2012). Afet Yönetiminde Coğrafi Bilgi Sistemi ve Uzaktan Algılama. *Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi*, 2(2), 53-61. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1329738>
- Arima, M., & Arima, M. (2011). Visualization Through GIS of Residents' Conscious, Attitude and Activities to Prevent Disasters. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 21, 380-388. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.07.040>
- Bakker, A. B., & Demerouti, E. (2008). Towards a Model of Work Engagement. *Career Development International*, 13(3), 209-223. <https://doi.org/10.1108/13620430810870476>
- Baytiyeh, H. & Öcal, A. (2016). High School Students' Perceptions of Earthquake disaster: A Comparative Study of Lebanon and Turkey. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 18, 56-63. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2016.06.004>
- Becker, J. S., Paton, D., Johnston, D. M., Ronan, K. R., & McClure, J. (2017). The Role of Prior Experience in Informing and Motivating Earthquake Preparedness. *International Journal Of Disaster Risk Reduction*, 22, 179-193. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2017.03.006>
- Becker, J. S., Paton, D., Johnston, D. M., & Ronan, K. R. (2012). A Model of Household Preparedness for Earthquakes: How Individuals Make Meaning of Earthquake Information and How This Influences Preparedness. *Natural Hazards*, 64(1), 107-137. <https://doi.org/10.1007/s11069-012-0238-x>
- Brown, T. A. (2006). *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*. New York, NY: Guilford Press.
- Bolelli, M. (2018). Narsistik Kişilik Özelliklerinin İşe Bağlılığa Etkileri: Örnek Bir Araştırma. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(3), 185-199. <https://doi.org/10.30855/gjeb.2018.4.3.005>
- Bozdağ, F., & Ergün, N. (2021). Psychological Resilience of Healthcare Professionals During COVID-19 Pandemic. *Psychological Reports*, 124(6), 2567-2586. <https://doi.org/10.1177/0033294120965477>
- Can, H. (1997). *Organizasyon ve Yönetim*. Ankara: Siyasal Kitabevi

- Caymaz, E., Erenel, F., & Gürer, B. (2013). Liderlik Karizması, Adanmışlık ve Gruba Aidiyetin Gönüllü Çalışma Performansına Etkileri: AKUT Arama Kurtarma Derneği Örneği. *International Journal Of Human Sciences*, 10(1), 129- 147.
- Coppola, D. P. (2015). *Introduction to International Disaster Management*, Third Edition, Elsevier.
- Cvetković, V. M., Öcal, A., & Ivanov, A. (2019). Young Adults' Fear of Disasters: A Case Study of Residents from Turkey, Serbia and Macedonia. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 35, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2019.101095>
- Çalışkan, A. (2020). Kriz yönetimi: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması, *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 106-120. https://toad.halileksi.net/wp-content/uploads/2022/07/kriz-yonetimi-olcegi-toad_0.pdf
- Çelikten, M. (2001). Okul Yöneticilerinin Problem Çözme Becerileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 27(27), 297-309. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kuey/issue/10332/126634>
- Demirtaş, H. (2000). Kriz Yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 23(23), 353-373. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/108526>
- Dikmenli, Y., & Yakar, H. (2019). Öğretmen Adaylarının Afet Bilinci Algı Düzeylerinin İncelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 386-416. <http://doi.org/10.23891/efdyyu.2019.130>
- Drabek, T. E. (2012). *Human System Responses to Disaster: An Inventory of Sociological Findings*. Springer Science & Business Media.
- Eranen, L., & Liebkind, K. (1993). Coping with Disaster: The Helping Behavior of Communities and Individuals. Wilson, J. P. vd. (Eds.) In *International Handbook of Traumatic Stress Syndromes* (pp. 957-964). Springer Science Business Media New York.
- Erkal, T., & Değerliyurt, M. (2009). Türkiye'de Afet Yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/26918>
- Filiz, E. (2007). *Türk Kamu Yönetiminde Kriz Yönetimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi.
- Grandjean, D., Rendu, A. C., MacNamee, T., & Scherer, K. R. (2008). The Wrath of the Gods: Appraising the Meaning of Disaster. *Social Science Information*, 47(2), 187-204. <https://doi.org/10.1177/0539018408089078>
- Genç, F. N. (2007). Türkiye'de Doğal Afetler ve Doğal Afetlerde Risk Yönetimi, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(9), 201-226.
- Gerdan, S. (2014). Determination of Disaster Awareness, Attitude Levels and Individual Priorities at Kocaeli University, *Eurasian Journal of Educational Research*, 55, 159-176. <http://dx.doi.org/4689/ejer.2014.55.10>
- Gowan, M. E., Sloan, J. A., & Kirk, R. C. (2015). Prepared for what? Addressing the Disaster Readiness Gap Beyond Preparedness for Survival. *BMC Public Health*, 15(1139). 1-5. <https://doi.org/10.1186/s12889-015-2440-8>
- Gürbüz, S. (2021). *AMOS ile Yapısal Eşitlik Modellemesi Temel İlkeler ve Uygulamalı Analizler* (2.Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık

- Gürkan, U. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Yılmazlık ve İyilik Halinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Education Sciences*, 9(1), 19-35. <https://doi.org/10.12739/NWSA.2014.9.1.1C0603>
- Quarantelli, E. L. (1997). Ten Criteria for Evaluating the Management of Community Disasters. *Disasters*, 21(1), 39-56. <https://doi.org/10.1111/1467-7717.00043>.
- Quarantelli, E. L., & Dynes, R. R. (1977). Response to Social Crisis and Disaster. *Annual Review Of Sociology*, 3(1), 23-49. <https://www.jstor.org/stable/2945929>
- Henderson, N., & Milstein, M. M. (1996). *Resiliency in Schools: Making it Happen for Students and Educators*. Thousand Oaks, California: Corwin Press.
- Hisar, K. M., & Yurdakul, A. (2015). Bir Üniversitenin Hemşirelik Öğrencilerinin Afetlerde Sağlık Hizmetleri ile İlgili Bilgilerinin Değerlendirilmesi. *MAKÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 54-65. <http://edergi.mehmetakif.edu.tr/index.php/sabed/index>
- Honda, A., Wiwattanapantuwong, J., & Abe, T. (2014). Japanese University Students' Attitudes Toward the Fukushima Nuclear Disaster. *Journal of Environmental Psychology*, 40, 147-156. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2014.06.003>
- Işık, Ş. (2016). Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 4(2), 165-182. <https://jhwbjournal.com/uploads/files/ff01d9bb3642d6cd5de8961dde552f7d.pdf>
- İnal, E., Kocagöz, S., & Turan, M. (2012). Basic Disaster Consciousness and Preparation Levels. *Türkiye Acil Tıp Dergisi*, 12(1), 15-19. <https://doi.org/10.5505/1304.7361.2012.05658>.
- Kadioğlu, M. (2011). *Afet Yönetimi-Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek* (1.Basım) İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Yayını. https://www.academia.edu/22920333/Afet_Yonetimi_Beklenilmeyeni_Beklemek_En_K%C3%B6t%C3%BCs%C3%BCn%C3%BCn%C3%BC_Y%C3%B6netmek
- Kadioğlu, M., & Özdamar, E. (2008). Modern, Bütünleşik Afet Yönetimin Temel İlkeleri. Kadioğlu, M. ve Özdamar, E. (Eds.), *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri İçinde*, Ankara: JICA Türkiye Ofisi
- Kapucu, N., & Van Wart, M. (2006). The Evolving Role of the Public Sector in Managing Catastrophic Disasters: Lessons Learned. *Administration & Society*, 38(3), 279-308. <https://doi.org/10.1177/0095399706289718>
- Karancı, N. A., & Aksit, B. (1999). Strengthening Community Participation in Disaster Management by Strengthening Governmental and Non-Governmental Organisations and Networks: A Case Study from Dinar and Bursa (Turkey). *Australian Journal of Emergency Management*, 13(4), 35-39. <https://search.informit.org/doi/pdf/10.3316/informit.399508943960231>
- Kartal, M., & Bardakçı, S. (2019). *Tutum Ölçekleri*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Kayacı, Ü., & Özbay, Y. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Travmatik Yaşantı, Psikolojik Doğum Sıraları ve Sosyal İlgilerinin Psikolojik Dayanıklılıklarını Yordaması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 4(1), 128-142.
- Kırandi, O. (2020). *Beden Eğitimi Öğretmeni Adaylarında Psikolojik Sağlık ve Serbest Zaman Sıkılma Algısı İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi.

- Khalid, H.M., Radha, J.K., Yang, X., & Helander, M.G., (2010). Analyzing ABC of Disaster Experience Using Text Mining. In: Schmorrow, D., Nicholson, D. (Eds.), *Advances in Cross-Cultural Decision*. London: Taylor & Francis.
- Khalid, H. M., Helander, M. G., & Hood, N. A. (2013). Visualizing Disaster Attitudes Resulting from Terrorist Activities. *Applied Ergonomics*, 44(5), 671-679. <https://doi.org/10.1016/j.apergo.2012.06.005>
- Killgore, W. D., Taylor, E. C., Cloonan, S. A., & Dailey, N. S. (2020). Psychological Resilience During the COVID-19 Lockdown. *Psychiatry Research*, 291, 113216. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113216>
- Kline, R. B. (2011). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. London: Guilford Publications
- Kobasa, S. C. (1979). Stressful Life Events, Personality, and Health: An Inquiry into Hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(1), 1–11. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.37.1.1>
- Kobasa, S.C. (1982). Commitment and Coping in Stress Resistance Among Lawyers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(4), 707-717.
- Kobasa, S. C., Maddi, S. R., & Kahn, S. (1982). Hardiness and Health: A Prospective Study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(1), 168–177. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.42.1.168>
- Köçer, M. S. (2024). Bilişsel, Duyuşsal ve Davranışsal Tutum Yönüyle; Çevre ve Afet İlişkisi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 22(52), 716-741. <https://doi.org/10.35408/comuybd.1353929>
- Lambert, C. E., & Lambert, V. A. (1999). Psychological Hardiness: State of the Science. *Holistic Nursing Practice*, 13(3), 11-19.
- Lambert, V. A., Lambert, C. E., & Yamase, H. (2003). Psychological Hardiness, Workplace Stress and Related Stress Reduction Strategies. *Nursing and Health Sciences*, 5, 181-184. <https://doi.org/10.1046/j.1442-2018.2003.00150.x>
- Lin, S., Shaw, D., & Ho, M. C. (2008). Why are Flood and Landslide Victims Less Willing to Take Mitigation Measures than the Public? *Natural Hazards*, 44(2), 305-314. <https://doi.org/10.1007/s11069-007-9136-z>
- Macit, İ. (2019). Bütünleşik Afet Yönetiminde Sendai Çerçeve Eylem Planının Beklenen Etkisi. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(1), 175-186. <https://doi.org/10.21324/dacd.421564>
- Masten, A. S. (2014). Global Perspectives on Resilience in Children and Youth. *Child Development*, 85(1), 6-20. <https://doi.org/10.1111/cdev.12205>
- Maddi, S. R. (2004). Hardiness: An Operationalization of Existential Courage. *Journal of Humanistic Psychology*, 44(3), 279-298. <https://doi.org/10.1177/0022167804266101>
- Maddi, S. R., Harvey, R. H., Khoshaba, D. M., Lu, J. L., Persico, M., & Brow, M. (2006). The Personality Construct of Hardiness, III: Relationships with Repression, Innovativeness, Authoritarianism, and Performance. *Journal of Personality*, 74(2), 575-598. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2006.00385.x>
- Maddi, S. R., & Khoshaba, D. M. (1994). Hardiness and Mental Health. *Journal of Personality Assessment*, 63(2), 265-274. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6302_6

- Maya, İ., & Sarı, B. (2018). Ortaokul Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Türkiye’de Afet Eğitimi Uygulamaları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 71, 49–65. <https://doi.org/10.9761/JASSS7804>
- Memiş, L. & Babaoğlu, C. (2020). Acil Durum ve Afet Yönetiminde Süreç Yaklaşımı ve Teknoloji. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 776-791. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1311408>
- Morrisey, C., & Hannah, T. E. (1986). Measurement of Psychological Hardiness in Adoles- Cents. *Journal of Genetic Psychology*, 148(3), 393-397. <https://doi.org/10.1080/00221325.1987.9914569>
- Moritz, M. A., Batllori, E., Bradstock, R. A., Gill, A. M., Handmer, J., Hessburg, P. F., & Syphard, A. D. (2014). Learning to Coexist with Wildfire. *Nature*, 515(7525), 58–66. <https://doi.org/10.1038/nature13946>
- Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community Resilience as A Metaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for Disaster Readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1-2), 127-150. <https://doi.org/10.1007/s10464-007-9156-6>
- Özkazanç, S. & Yüksel, U. D. (2015). Evaluation of Disaster Awareness and Sensitivity Level of Higher Education Students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 197, 745-753. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.07.168>
- Özsoy, M. (2021). *COVID-19 Salgın Sürecinde Öğretmenlerin Psikolojik Sağlık Düzeyleri ile Hayat Boyu Öğrenme Yeterlilikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi.
- Paton, D., Sagala, S., Okada, N., Jang, L. J., Bürgelt, P. T., & Gregg, C. E. (2010). Making Sense of Natural Hazard Mitigation: Personal, Social and Cultural Influences. *Environmental Hazards*, 9(2), 183-196. <https://doi.org/10.3763/ehaz.2010.0039>
- Paton, D., Smith, L., Daly, M., & Johnston, D. (2008). Risk Perception and Volcanic Hazard Mitigation: Individual and Social Perspectives. *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, 172(3-4), 179-188. <https://doi.org/10.1016/j.jvolgeores.2007.12.026>
- Paton, D., & Johnston, D. (2001). Disasters and Communities: Vulnerability, Resilience and Preparedness. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 10(4), 270-277. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/EUM000000005930/full/html>
- Pennings, J. M., & Grossman, D. B. (2008). Responding to Crises and Disasters: The Role of Risk Attitudes and Risk Perceptions. *Disasters*, 32(3), 434-448. <https://doi.org/10.1111/j.0361-3666.2008.01048.x>
- Perry, R. W., & Lindell, M. K. (2003). Preparedness for Emergency Response: Guidelines for the Emergency Planning Process. *Disasters*, 27(4), 336-350. <https://doi.org/10.1111/j.0361-3666.2003.00237.x>
- Prelipcean, G., Stancu, S., Roşca, G. I., & Lupan, M. (2012). Particularities of Risk in the Case of Extreme Events. *Scientific Research & Education In The Air Force-AFASES*, 1-7. <https://ns.afahc.ro/ro/afases/2012/manag/Prelipceanu &.pdf>

- Puspita, D., & Pranoto, B. E. (2021). The Attitude of Japanese Newspapers in Narrating Disaster Events: Appraisal in Critical Discourse Study. *Studies in English Language and Education*, 8(2), 796-817. <https://doi.org/10.24815/siele.v8i2.18368>
- Rodriguez-Llanes, J. M., Vos, F., & Guha-Sapir, D. (2013). Measuring Psychological Resilience to Disasters: Are Evidence-Based Indicators an Achievable Goal?. *Environmental Health*, 12(1), 115-125. <http://www.ehjournal.net/content/12/1/115>
- Saka, A. (2021). *Okul Müdürlerinin Kriz Yönetimi: COVID 19 Sürecindeki Tutumları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Savcı, S. (2008). *Ortaöğretim Çalışan Öğretmenlerin Kriz Yönetimine İlişkin Algıları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Sancaktar, O. (2017). Afet Mevzuatı ve Afet Hukukuna Giriş. İçinde *Bütünleşik Afet Yönetimi* (ss. 39-76). İzmir: Birleşik Yayıncılık.
- Sayın, N. (2008). *Ortaöğretim Kurumlarında Kriz Yönetimi Stratejisinin İncelenmesi: İstanbul İli Örneği*, Yayınlanmamış Doktora tezi, Marmara Üniversitesi.
- Sezgin, F. (2012). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 489-502. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/806957>
- Sinclair, R. R. & Tetrick, L. E. (2000). Implications of İtem Wording for Hardiness Structure, Relation with Neuroticism, and Stress Buffering. *Journal of Research in Personality*, 34, 1-25. <https://doi.org/10.1006/jrpe.1999.2265>
- Schaufeli, W. B., & Bakker, A. B. (2004). Job Demands, Job Resources, and Their Relationship with Burnout and Engagement: A Multi-Sample Study. *Journal of Organizational Behavior*, 25(3), 293-315. <https://doi.org/10.1002/job.248>
- Sinha, A., Pal, D. K., Kasar, P. K., Tiwari, R., & Sharma, A. (2008). Knowledge, Attitude and Practice of Disaster Preparedness and Mitigation Among Medical Students. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 17(4), 503-507. <https://doi.org/10.1108/09653560810901746>
- Sözcü, U., & Aydınözü, D. (2019). Examining the Natural Disaster Literacy Levels of Pre-Service Teachers According to some Variables. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 40, 79-91. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/773556>
- Süzen, B. (2015). *1999 Marmara Depremi Yaşamış Bireylerin Psikolojik Dayanıklılıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi.
- Şahin, Y., Lamba, M., & Öztıp, S. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Afet Bilinci ve Afete Hazırlık Düzeylerinin Belirlenmesi. *Journal of Civilization Studies*, 3(6), 149-159. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/612822>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics* (7.Basım), Boston, MA: Pearson. <https://www.pearsonhighered.com/assets/preface/0/1/3/4/0134790545.pdf>

- Taghizadeh, A. O., Hosseini, M., Navidi, I., Mahaki, A. A., Ammari, H., & Ardalani, A. (2012). Knowledge, Attitude and Practice of Tehran's Inhabitants for an Earthquake and Related Determinants. *PLoS Currents*, 4, 1-11. <https://doi.org/10.1371/4fbbbe1668eef>
- Temiz, S. R. (2023). *Öğretmenlerin Özyeterlik İnançlarının Psikolojik Sağlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Terzi, Ş. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ve Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 1-9. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/200202>
- Tikir, A., & Lehmann, B. (2011). Climate Change, Theory of Planned Behavior and Values: A Structural Equation Model with Mediation Analysis. *Climatic Change*, 104(2), 389-402. <https://doi.org/10.1007/s10584-010-9937-z>
- Tierney, K. J. (2007). Disaster Preparedness and Response: Research Findings and Guidance from the Social Science Literature. *University of Delaware, Disaster Research Center*. <https://udspace.udel.edu/server/api/core/bitstreams/8be36ef9-acf1-435e-8302-36c6b6c611d9/content>
- Törenci, H. E. (2015). *Afet yönetimi ve Bursa'da Sağlık Sektöründe Afet Yönetimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, M., & Giyik, C. (2018). Van Depremi Örneğinde Afet Sonrası Yeniden Yerleştirme ve İskân Uygulamaları. Şengün, H., Yıldız, S. ve Tercan, B. (Eds.) İçinde *Türkiye'nin Afet Yönetimi, Sosyal, Siyasal ve Yönetim Boyutuyla*. Ankara: Palme Yayınevi.
- Turan, M., Doğan, G., Bulut, Y., Öztürk, G., & Şahinöz, S. (2018). Yükseköğretim Kurumlarında Afet ve Acil Durumlara Hazırlık Çalışmaları ve Etkinlikleri Gümüşhane Üniversitesi Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-11. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/398312>
- Tümlü, G., & Receptoğlu, E. (2013). Üniversite Akademik Personelinin Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(3), 205-213. <https://doi.org/10.5961/jhes.2013.078>
- Türkan, A., & Kılıç, İ. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Bilişsel, Duyuşsal ve Davranışsal Boyutta Afetlere Yönelik Tutumlarına İlişkin Bir Betimleme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 114-127. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/317092>
- Türkan, A. H., Kılıç, İ. & Tiryakioğlu, M. (2019). Development of a Disaster Attitude Scale and Assessment of University Students' Attitudes Towards Disasters. *Ege Academic Review*, 19(4), 457-467. <https://doi.org/10.21121/eab.476531>
- Udayasree, K., & Rekha, P. (2018). Attitude Towards Disaster Management Among Secondary School Students of Kerala. *International Journal of Scientific ve Engineering Research*, 9(7), 2042-2044. <https://www.ijser.org/researchpaper/Attitude-towards-Disaster-Management-among-Secondary-School-Students-of-Kerala.pdf>
- United Nations Population Fund (UNFPA). (2013). Pilot Survey Of Knowledge, Attitude And Practice (KAP). *Disaster Preparedness In Padang City 2013 Centre for Data, Information and Public Relations National Board for Disaster Management (BNPB) Jakarta, Indonesia*.

- Uşak, M., Şensoy, Ö., Yıldırım, H. İ., & Hançer, A. H. (2005). İlköğretim Fen Bilgisi ve Matematik Öğretmen Adaylarının Deprem Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 35-46.
- Werner, E. (2005). Resilience and Recovery: Findings from The Kauai Longitudinal Study. *Research, Policy and Practice in Children's Mental Health*, 19(1), 11-14. <https://www.scribd.com/document/349493383/Resilience-and-recovery-Findings-from-the-Kauai-Longitudinal-Study-pdf>
- Var, S., & Güneş, D. Z. (2022). Covid-19 Salgını Sürecinde Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Kriz Yönetimine İlişkin Deneyimlerinin İncelenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(50), 1271-1308. <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.3199>
- Yanılmaz, S., Kartal, O. V., Çam, A., & Turan, M. (2019). Toplum Tabanlı Afet Yönetimi Çerçevesinde Barınma Risk Analizi. *Journal of International Social Research*, 12(67), 1114–1123. <https://doi.org/10.17719/jisr.2019.3800>
- Yavaş, H. (2001). Doğal Afet Yönetimi ve Yerel Gündem 21 Çalışmaları Kapsamında İzmir'de Deprem Riski. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3), 118-138. <http://hdl.handle.net/20.500.12397/5418>
- Yılmaz, T. E. (2015). Sağlıkta Afet Yönetiminde Aile Hekimliği. *Türkiye Aile Hekimleri Uzmanlık Derneği*. <https://www.tahud.org.tr>
- Yılmaz, A. (2012). Türkiye'de Afetlerde Karşılaşılan Sorunlar. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 62-81. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/576813>
- Yiğit, E., Boz, G., Gökçe, A., & Özer, A. (2020). İnönü Üniversitesi Tıp ve Mühendislik Fakültesi Öğrencilerinin Afet Konusundaki Bilgi, Tutum ve Davranışları. *Sakarya Tıp Dergisi*, 10(4), 580-586. <https://doi.org/10.31832/smj.696069>

EXTENDED SUMMARY

Research Problem:

This research aims to analyze the moderating role of commitment in the impact of disaster attitudes of individuals working in disasters and emergencies on post-crisis management activities.

Research Questions:

The model of research and hypotheses are below:

H1: There is a relationship between disaster attitude and post-crisis management activities

H1a: There is a relationship between cognitive attitude and post-crisis management activities.

H1b: There is a relationship between affective attitude and post-crisis management activities.

H1c: There is a relationship between behavioral attitude and post-crisis management activities.

H2: Commitment moderates the relationship between disaster attitude and post-crisis management activities.

Literature Review:

Disaster is a general concept related to situations that occur naturally or by human influence which damage the mass of people, their economic, social and cultural environment cause their normal life to completely change or slow down, cause the affected population to struggle with their own resources, create a crisis environment

(Kadioğlu, 2011: 36). Disasters are events that damage local capacities usually resulting in human loss, injury and damage to affected groups (Rodriguez-Llanes et al., 2013: 1). The basic aim of disaster management as the process management of disasters is to protect societies, minimize the resulting economic damages and defend societies against disasters. Disasters can be intervened effectively and in a timely manner by detecting the damage caused by disasters to society and individuals in order to minimize losses and social resistance can be created by increasing the society's knowledge and attitudes towards disasters (Kadioğlu and Özdamar, 2008: 8).

Disaster attitudes and commitment levels of individuals working in disasters and emergencies are effective factors determining the success of post-crisis management activities. Positive attitudes and high levels of commitment accelerate the response and recovery processes and make them effective. Therefore, the relationship between disaster attitudes and post-crisis management activities and the moderating role of commitment in this relationship is an important research topic for disaster management. A literature review reveals that there is no significant research on the relation between attitudes towards disasters and post-crisis management activities and the moderating role of commitment in this relationship. In this scope, it is thought that presenting an applied study makes this study important in terms of filling the gaps in the literature.

Methodology:

228 public employees working in disasters and emergencies in Aksaray Province participated in the study. Initially, approval was obtained from Aksaray University Ethics Committee for the collection of the data to be used in the study (Decision 2023/07-90 dated 26.12.2023). The research data were collected from the participants through google forms using convenience sampling method by means of a questionnaire form containing the scale questions. At the end of the data collection process obtained 222 out of 228 data were determined as data suitable for analysis for our study. IBM AMOS 22 and SPSS 25 analysis programs were used to analyze the data collected from the participants. The kurtosis values of the scales and dimensions used in the study vary between 1.621 and -0.414, while the skewness values vary between -1.153 and -0.087. The fact that the skewness values obtained as a result of this analysis are not above 3 and kurtosis values are not above 10 indicates that the research data show a normal distribution (Kline, 2011).

In the study, the "Disaster Attitude Scale" developed by Türkan and Kılıç (2017) was used to measure the disaster attitude level of the participants and the coefficient of reliability (Cronbach's Alpha) was determined as 0.868 for the study. In order to measure the level of post-crisis management activities, the "Post-Crisis Activities" scale, one of the sub-dimensions of the "Crisis Management" scale developed by Çalışkan (2020), was used and the coefficient of reliability (Cronbach's Alpha) for the study was determined as 0.938. Finally, the "Commitment" scale, which is one of the sub-dimensions of the "Psychological Resilience Scale" developed by Işık (2016), was used to measure the level of dedication of employees and the reliability coefficient (Cronbach's Alpha) was determined as 0.863 for this research.

Results and Conclusions:

There is a relationship between disaster attitude and post-crisis management activities ($r = 0,376$; $p < 0,01$) and cognitive attitude ($r = 0,378$; $p < 0,01$), behavioral attitude ($r = 0,441$; $p < 0,01$). There is no relationship between affective attitude and post-crisis management activities ($r = -0,020$; $p > 0,01$). There is a statistically relationship between disaster attitude and commitment ($r = 0,430$; $p < 0,01$) and between post-crisis management activities and commitment ($r = 0,495$; $p < 0,01$). When the studies conducted in the literature are analyzed, results that are in parallel with the findings of the first hypothesis are found. Tierney (2007), Perry and Lindel (2003), Paton and Johnston (2001), Norris et al. (2008), Kapucu and Van Wart (2006), Drabek (2012) and Quarantelli (1997) found relationships between disaster attitudes, crisis, crisis management and post-crisis management activities. Finally, the study concludes that there is no moderating role of commitment in the relationship between the disaster attitude and post-crisis management activities ($b = -0.0209$, 95% CI [-0.25; 0.21], $t = -0.17$, $p = 0.8$ $p > 0.001$).

Literature review reveals that there is no study on the moderating role of commitment on the post-crisis management activities of disaster attitude. In the literature, however, there are studies indicating that there are relationships between disaster attitude, post-crisis management activities and psychological resilience variables

including the concept of dedication and self-dedication (Bozdağ and Ergün, 2021; Demirtaş, 2000; İnal et al., 2012; Killgore et al., 2020; Köçer, 2024; Maya and Sarı, 2018; Norrris et al., 2008; Şahin et al., 2018; Yanılmaz et al., 2019; Yiğit et al., 2020).

The disaster attitudes and the effectiveness of post-crisis management activities are closely related to each other. Positive disaster attitudes enable post-crisis management activities to be carried out more effectively and quickly. Increasing the training, motivation and commitment levels of individuals working in the field of disaster management is of great importance in terms of developing positive attitudes towards disasters. The survey was carried out on public employees working in disasters and emergencies in Aksaray province. The study is restricted to examining the moderating effect of commitment on the effect of disaster attitude on post-crisis activities. The survey can be repeated in different fields and with participants with different education levels to contribute to the literature. In addition, the research can be repeated in different samples with variables such as performance, mobbing, exclusion, justice, etc.